UNIVERSITY AND SOCIETY IN IAŞI, AFTER "MAREA UNIRE". BETWEEN THE "CLEANING" OF THE UNIVERSITY SPACE AND THE NEED OF ACADEMIC LIFE[1]

Cătălin BOTOŞINEANU
"Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: In 1919, at the beginning of the inter-war era, a series of academic protests at the Faculty of Letters were the highlights of the year. The reasons behind them were of an accusing nature and were acknowledged as the basis of administrative dealings according to the military commitments during the conflagration. The stake of the conflict was the attempt to suspend the professor Ilie Bărbulescu, who had had a pro-German attitude during the war, from the education system. The interest of the group which initiated the suspension proposition was triggered by the new context at the end of the conflagration, in which the winners aimed at obtaining rewards and punishing the `traitors`.

As a result of having supported the official line of the Romanian state, the professors O. Tafrali, I. Găvănescu and I. Ursu sought, upon their return from their academic mission in Paris, to increase their influence within the Faculty. The academic staff around the Germanic philology professor Traian Bratu, though, understood that accepting Bărbulescu's suspension would constitute important leverage for the professors returning from Paris. The moral primacy, claimed by the Paris professors, who were after a new power dynamic within the Faculty, was at stake. The opposition shown towards Bărbulescu's suspension was meant to salvage several hierarchical positions, as the group seconding the accused professor struggled to maintain its primacy in managing the faculty's decision-making processes.

In the collective memory of the nationalist students, December 10th was instrumented as a founding event and perceived as a moment when the students' wishes expanded beyond the university environment (heating, scholarships), becoming an issue of national interest. The context of the conflict's outbreak was set up. Between 1921 and 1922 there was an open conflict between the rector Traian Bratu and A.C. Cuza starting from the fake diplomas issued by the Faculty of Law. The Rectorate, as well as the Faculty, requested that the Ministry intervene to mediate in the disagreement. The central institution's indecision contributed to the lack of involvement of the two Iaşi University bodies in the case of the student acts of violence. With this background, nationalist students got a green light imposing their anti-Semitic program and blocking the University's functioning.

The request that the numerus clausus principle be applied transformed the manifesting students into political agents, and from that moment onward the university professors' competencies were inevitably obstructed. Through the transfer of the students' requirements

[1] Această cercetare a fost finanţată din contractul Cercetători competitivi pe plan european în domeniul ştiinţelor umaniste şi socio-economice. Reţea de cercetare multiregională (CCPE) – POSDRU/159/1.5/S/140863 proiect strategic „Programe doctorale şi postdoctorale – suport pentru creşterea competitivităţii cercetării în domeniul ştiinţelor umaniste şi socio-economice" cofinanţat din Fondul Social European, prin Programul Operaţional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

BDD-A22154 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:20 UTC)

outside the university environment, the Iaşi University entered a new phase, one of uncertainty, insults and physical aggressions aimed at the academics, of delays in appointing certain professors and long intermissions in the running of daily activities. At the same time, the social dimension of the student unrest, through the street protests, which had taken the matter into the public space – elicited, as was normal, the politicians' attention. Each year after 1922, the month of December meant a rising tide of uneasiness among academics and the rekindling of anti-Semitic enthusiasm among students. On the other hand, the Ministry of Public Instruction isolated itself through the procedures required by the convention of authority towards the academic system without committing to a solution to the problem. Nationalist students, reunited in the Association of Christian Students, instigated by the professor A. C. Cuza, blocked all the steps taken towards reopening the University under conditions other than those demanded by their anti-Semitic program.

In this context, the Faculty of Law's position became problematic. On the one hand, the image of hotbed of anti-Semitic ideology was becoming attached to it, while at the same time it was required that steps against the disruptive students be taken. During the first stage of the violent acts, the faculty professors ignored the Senate's decisions regarding the manifestations' authors. Gradually, particularly after 1924, the way in which the Iaşi jurists were perceived could no longer be separated from the context in which A. C. Cuza's ideology was spreading among the students.

Keywords: Iasi University, nationalist students, professor A. C. Cuza, the "traitors" teachers, interwar period

În primul deceniu interbelic, Universitatea din Iaşi a constituit terenul propice unde s-au testat unele din marile teme ale societăţii româneşti ieşite din război. „Profesorii trădători" care au colaborat cu ocupantul german, rolul învăţământului, a culturii în general ca temelie a formării noi societăţi, chestiunea integrării studenţilor din Basarabia s-au consolidat în cultura academică ieşeană drept subiecte recurente şi semnificate într-un mod identitar. Astfel, „sănătatea naţiunii" şi dezvoltarea comunităţii academice s-au aflat uneori în corespondenţă şi au fost legate de aceste teme care au conturat dezbaterea din societatea românească.

În primii ani interbelici, situaţia vieţii politice, a societăţii româneşti în general au fost unele complicate. De altfel, istoricii români ai epocii interbelice au încercat să radiografieze îndeaproape ceea ce s-a numit „entuziamul Marii Uniri". Pe lângă caracterul inaugural al evenimentelor care au condus la crearea României Mari, societatea românească a primilor ani interbelici a trebuit să facă faţă problemelor grele pe care războiul şi, mai ales, provocările ulterioare le-au adus clasei politice şi elitei româneşti. „Grandoarea" evenimentelor din anul 1918 şi a politicii liberale nu a condus către o unificare şi integrare naturală a provinciilor româneşti[2]. De asemenea, opţiunile exprimate în timpul conflagraţiei referitoare la alianţele României au constituit, la finalul războiului, motive pentru a divide structural elita politică şi culturală a societăţii româneşti.

[2] Sorin Alexandrescu, *Paradoxul român*, Bucureşti, Editura Univers, 1998, p. 69 şi *passim*.

BDD-A22154 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:20 UTC)

În Universitate, primii ani după marea conflagraţie au presupus susţinerea unui ideal militant al funcţiei universitare. În faţa unei politici de căutare a „trădătorilor", universitarii s-au separat în câteva grupări distincte. O primă fracţiune au constituit-o profesorii pentru care idealul universitarului neangajat, tipul savantului, a reintrat în drepturi odată cu politizarea excesivă a spaţiului academic în jurul provocărilor noilor realităţi de după 1918. În timp, aceştia vor renunţa să participe la şedinţele Colegiului Universitar, asumând plenar rolul de apostolat. Un al doilea grup, cel mai numeros, care va fi cunoscut contemporanilor drept „grupul de la Viaţa Românească" va aluneca încet spre o formă de conservatorism, în care opiniile de stânga şi tradiţia Universităţii autonome în faţa politicului vor fi determinante. De asemenea, profesorii din această grupare vor încerca să susţină un model de universitar care, în faţa provocărilor spaţiului public, îşi păstra intact capitalul simbolic de expert în domeniul respectiv. În această grupare au fost atât profesori angajaţi politic, de obicei în rândul ţărăniştilor, cât şi universitarii „intelectuali". Liderii acestei grupări au fost G. Ibrăileanu şi T. Bratu în Facultatea de Litere şi Filosofie, P. Bujor, I. Borcea şi N. Costăchescu de la Facultatea de Ştiinţe.

În cazul Universităţii din Iaşi, în primul deceniu interbelic mai ales, s-a format un curent de opinie favorabil deschiderii regionale a aşezământului şi pentru ieşirea de sub tutela Ministerului Instrucţiunii. La această nouă direcţie a contribuit şi contextul în care s-a coalizat la Iaşi o grupare ţărănistă, care va face eforturi pentru păstrarea Universităţii în afara dominării liberale. Viaţa academică nu s-a desfăşurat doar în jurul unor probleme administrative, temele aflate în vizorul aşezământului universitar fiind valorizate aproape exclusiv în registru politic şi în prelungirea dezbaterilor din societatea românească ieşită din război.

Imediat după Marea Unire, atât Universitatea din Iaşi cât şi autorităţile centrale au avut interese specifice care nu au fost neapărat convergente. Universitatea din Iaşi, o universitate provincială în cadrul României interbelice, cu profesori predispuşi la folosirea imaginii publice pentru obţinerea unei poziţii administrative sau medierea unui transfer la Bucureşti, va constitui terenul principal al cercetării noastre.

Am avut în vedere primii ani de după Marea Unire, ca o perioadă particulară a Universităţii din Iaşi. În cadrul sistemului politic, primul deceniu interbelic este dominat de partidul liberal şi de opera reformatoare a gândirii liberale. Universitatea din Iaşi particularizează acest interval prin câteva mutaţii structurale. A fost momentul în care au fost „politizate" teme precum culpa morală a profesorilor care au susţinut alianţa cu Puterile Centrale, s-au dat lupte serioase pentru apărarea autonomiei şi a dreptului Universităţii de a-şi impune rectorul, apoi a fost epoca studenţilor din „generaţia 22" care au schimbat profilul instituţional al Universităţii. În cazul din urmă, ideologul studenţilor „creştini", profesorul A.C. Cuza a ieşit la pensie, odată cu plecarea sa diminuându-se potenţialul destabilizator al manifestaţiilor studenţeşti. În acelaşi timp, a fost perioada în care Universitatea din Iaşi a cunoscut un aflux semnificativ al transferurilor profesorilor. La finalul acestor ani, Universitatea din Iaşi avea să cunoască o epocă de consolidare. Era pentru prima oară când un rector, P. Bogdan, îşi încheia mandatul, primii rectori interbelici demisionând. Integrarea studenţilor basarabeni a urmat cursul firesc, mai mult decât atât, la Chişinău, în anul 1926 înfiinţându-se Facultatea de Teologie. Recrutarea profesorilor, alegerile pentru funcţia de

BDD-A22154 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:20 UTC)

rector, stabilitatea catedrelor şi a profesorilor care le ocupau au devenit evenimente fireşti, fără încărcătura primilor ani interbelici.

„Curăţirea" spaţiului universitar de profesorii trădători

Prin discursurile lor, în special cele anii 1916-1917, o parte a politicienilor Partidului Conservator dar şi unii profesori ai Universităţii din Iaşi, juriştii C. Stere şi V. Arion precum şi filologul Ilie Bărbulescu, şi-au văzut confirmate predicţiile privind superioritatea militară a Puterilor Centrale şi eşecul României alături de Antanta. Finalul războiului însă, favorabil intereselor naţionale ale ţării, a adus oprobriul public celor mai mulţi dintre opozanţii liniei oficiale şi, în cele din urmă, ieşirea din prim-planul vieţii politice sau excluderea din Universitate, în cazul profesorilor universitari. „Sacrificiul pentru patrie" a căpătat în anii imediat următori finalului războiului un capital de legitimare superior competenţei universitare. În Universitatea din Iaşi s-au pus în evidenţă diverse ipostaze ale unor practici protestatare. Motivaţiile acestora au fost de natură acuzatorie, fiind enunţate de către profesori şi asumate în raporturile dintre ei în funcţie de angajarea militară la care au fost părtaşi. Singularitatea celor care au trecut prin botezul focului avea corespondenţă şi în modul în care au integrat patriotismul după război

Faţă de atitudinea nepatriotică a unora dintre profesorii celor două Universităţi rămaşi în ţară, profesorii români aflaţi în misiune la Paris au trimis Ministerului Instrucţiunii şi Cultelor, la 14 februarie 1919, un memoriu prin care au cerut în mod imperativ „să procedaţi la suspendarea din învăţământ a acelor profesori care s-au făcut nedemni de misiunea lor"[3]. De la Universitatea din Iaşi semnau memoriul, O. Tafrali, I. Găvănescu şi I. Ursu, motivele invocate făcând apel la normele de conduită ale „familiei universitare", la calitatea morală a acelora care „au pângărit demnitatea de îndrumători morali ai tinerimii noaste universitare"[4].

Acesta era, în fapt, şi sensul decretului lege, din 29 ianuarie 1919, care deja prevedea ca măsură principală obligativitatea Consiliilor Profesorale „să desemneze ele însele pe acei profesori care au făcut dovada unei atitudini nepatriotice"[5]. Memoriul profesorilor avea darul să susţină prevederile decretului, el fiind trimis de Minister la toate Facultăţile din ţară.

Vara anului 1919 a fost una extrem de zbuciumată pentru Facultatea de Litere. Se cerea excluderea din facultate a profesorului Ilie Bărbulescu, acuzat de atitudine nepatriotică în timpul conflagraţiei. Aşa cum vedea, cazul a presupus mai mult o luptă pentru putere între cele două grupări ale facultăţii. Cu ocazia întoarcerii în ţară a profesorilor plecaţi din 1917 în misiunea universitară din Franţa, s-au putut confrunta opiniile „patriotice şi cele antinaţionale". Atât Tafrali cât şi Găvănescu au cerut ca Bărbulescu să nu fie primit în Consiliile Facultăţii, întrucât nu putea întruni o dublă calitate, de pârât şi de judecător[6]. Bărbulescu, lezat dar în acelaşi timp şi conştient de susţinerea celorlalţi profesori care se opuneanu suspendării, cerea în schimb decanului convocarea imediată a Consiliului Facultăţii, pentru ca „Tafrali să-şi spună ce are de spus patriotic. Mă rog"[7]. Radicalizarea conflictului a

[3] ANI, Fond Universitatea „Al. I. Cuza", Facultatea de Litere, dosar 144/1918-1919, f. 4.
[4] Idem, Fond Universitatea „Al. I. Cuza", Rectorat, dosar 897/1919, f. 445.
[5] Ibidem, f. 3.
[6] Scrisoarea lui Tafrali către Gusti, din 10 iunie (Idem, Fond Universitatea „Al. I. Cuza", Facultatea de Litere, dosar 144/1918-1919, f. 9-10).
[7] Scrisoarea lui Bărbulescu către Gusti, din 14 iulie 1919 (Ibidem, f. 14)

BDD-A22154 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:20 UTC)

impus din partea lui Tafrali cererea către decanul Gusti, despre care ştia că îşi „fixasese părerea", ca Bărbulescu să fie suspendat în prealabil, după care să fie judecat de un juriu universitar[8]. Acest lucru nu s-a întâmplat, profesorul de slavistică, în ciuda atâtor opoziţii, beneficiind de creditul majorităţii colegilor săi.

Părerile profesorilor din Facultate erau radical opuse, arătând coagularea a două grupări. Prima, virulentă, intransigentă, formată din I. Găvănescul, O. Tafrali şi I. Ursu, „vorbea" de pe poziţiile naţionalismului ultragiat. Cea de-a doua grupare îi reunea pe T. Bratu, D. Gusti şi G. Ibrăileanu, profesori care se opuneau înlăturării lui Bărbulescu din învăţământul universitar şi care încercau să pună lucrurile într-o altă lumină, apărând drepturile la liberatea de expresie ale unui intelectual. Dincolo de acest pretext şi de conştientizarea naivităţii sincere a lui Bărbulescu, această grupare s-a opus creşterii influenţei şi autorităţii colegilor care „monopolizau cauza naţionalismului" şi care vizau întâietatea în gestionarea proceselor decizionale din cadrul Facultăţii.

În parte, acest lucru avea să fie confirnat doi ani mai târziu de o scrisoare a lui Gusti către Ibrăileanu, din 24 ianuarie 1921, din care transpare aerul de familiaritate şi de prietenie care îl lega pe Gusti de Ibrăileanu şi de Bratu, numiţi „cele două puncte luminoase şi liniştitoare". Fostul profesor de sociologie de la Iaşi îi încuraja să reziste încercărilor ce se ticluiau „în laboratorul de infamii al maeştrilor neîntrecuţi: Gă., Ta. şi Bărb. Ce splendidă trinitate. Poate îţi mai aduci aminte cât am luptat, d-ta Bratu şi cu mine, ca să-l salvăm pe Bărb. de furia sfăşietoare şi şi necruţătoare a celor doi patrioţi: Gă şi Ta. Iată-i acum la un loc"[9]. Revenind la vara anului 1919, o scrisoare a lui Bratu către decanul D. Gusti arată şi modalitatea prin care a fost apărat Bărbulescu şi cum, prin ricoşeu, s-au contabilizat „sacrifiiile" lui Tafrali, Ursu şi Găvănescu la reuşita, mai ales militară, a României. Aceasta se circumscria principiului judecării datoriei faţă de ţară prin sacrificiul pe front. Prin acest gen de raţionament, Bratu a încercat să echilibreze şi să claseze controversa şi, mai mult decât atât, să-şi exerseze prestigiul simbolic câştigat pe front.

Scrisoarea sa către D. Gusti, din 10 iulie 1919, luna cea mai încărcată de evenimente în cazul Bărbulescu, este păstrată în arhiva Traian Bratu de la Biblioteca Academiei Române[10]. Această adresă nu se regăseşte în dosarul 144/1919 din arhiva Facultăţii de Litere, dosar care conţine scrisorile către decanul Gusti, din lunile iunie şi iulie ale anului 1919, ale celor implicaţi în conflict. Faptul că Bratu se adresa decanului şi nu vechiului prieten Gusti explică caracterul voit oficial al scrisorii şi posibilitatea folosirii acesteia, ca şi celelalte adresate decanului Facultăţii de Litere, în dosarul ce-l privea pe Bărbulescu.

Motivaţia principală a lui Bratu era aceea „de a mă debarasa cel puţin pe mine însumi de acest caz şi de a-mi câştiga liniştea şi libertatea"[11]. Acesta îşi începea epistola explicând atmosfera încărcată din Facultate, care se datora şi Ministerului ce nu s-a mulţumit cu regretele exprimate de Bărbulescu şi nu a putut accepta epilogul cazului, impus în

[8] Scrisoare lui Tafrali către Gusti, 3 iulie 1919 (Ibidem, f. 15-17).

[9] Scrisoare lui D Gusti către Ibrăileanu, în *Scrisori către Garabet Ibrăileanu,* vol. III, ediţie îngrijită de M. Bordeianu, V. Botez, Gr. Botez, Bucureşti, Editura Minerva, 1973, p. 79-80.

[10] Biblioteca Academiei Române (BAR), Secţia Manuscrise-Carte Rară, Arhiva 1636 (Traian Bratu), Scrisoarea lui Bratu către Decanul Facultăţii de Litere şi Filozofie, 10 iulie 1919.

[11] Ibidem.

BDD-A22154 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:20 UTC)

Universitate, conform căruia incidentul era considerat închis. Nu fără motiv, Bratu era foarte mirat de faptul că adresa începea cu declaraţii de respect pentru autonomia Universităţii şi se termina „cu ameninţarea, că va recurge la alte mijloace legale, în cazul în care nu am decide în conformitate cu vederile Domiei Sale sau ale colegilor noştri de la Paris". Contrariat, Bratu îl întreba pe Gusti dacă părerea ministrului despre autonomia Universităţii „se afla la începutul sau la sfârşitul adresei"[12].

În privinţa moralităţii „profesorilor nepatrioţi" care urmau să predea studenţilor, locotenentul în rezervă T. Bratu atrăgea atenţia tuturor celor care plecaseră la Paris, precum şi autorităţilor, să ofere un răspuns la „întrebarea: care era situaţia militară în iulie 1917 ?, în vremea pregătirii luptelor de la Mărăşti şi Mărăşeşti, care ne-au reabilitat cinstea şi au reînviat gloria noastră militară, după care nu puteam peri decât acoperiţi de glorie". Pentru că, amintea Bratu în continuare, opinia publică vorbea deja de cazuri în care „misiunea în străinatate, stoarsă de la guvernul de atunci ar fi fost mijlocul de a îndrepta unele situaţii de dezertori"[13]. Profesorilor de la Paris, care cereau măsuri împotriva celor care s-au făcut „nedemni de misiunea lor", le amintea că era inadmisibil „să se facă patriotism cu vorba şi a se lăsa pe seama altora patriotismul cu faptele"[14].

Bratu a căutat să impună principiul faptei şi nu al vorbei în conturarea şi afirmarea unui sentiment naţional. În opoziţie, O. Tafrali, I. Ursu şi I. Găvănescu au vazut misiunea lor la Paris cel puţin egală ca importanţă pentru ţară, prin rezultatele pe care pretindeau că le-au adus. Din punctul de vedere al celor care îl clamau, sentimentul datoriei era împlinit în ambele cazuri. În schimb, acest conflict şi controversele care i-au urmat au pus în evidenţă inegala dispoziţie a profesorilor mobilizaţi de a denunţa actele „nepatriotice". Miza politică a afirmării acestor sensibilităţi a privit mai puţin asumarea unui sentiment naţional, cât mai ales asigurarea unui prestigiu simbolic pentru profesorii de la Paris şi, prin aceasta, afirmarea drepturilor asupra conducerii Facultăţii. Raţionalizarea celor două forme de patriotism arată un conflict pentru stabilirea unei noi ierarhii, în cazul grupării formate din Tafrali, Găvănescu şi Ursu, sau conservarea vechii autorităţi, pentru Ibrăileanu, Bratu şi Gusti. Vehiculate discursiv după terminarea războiului, cele două ipostaze asumă de fapt conflictul declanşat pentru un nou raport de putere în Facultatea de Litere. Gruparea din jurul lui Traian Bratu a înţeles că acceptarea suspendării lui Bărbulescu ar fi constituit un ascendent semnificativ pentru profesorii întorşi de la Paris. Astfel, aceştia ar fi căpătat întâietatea morală în gestionarea intereselor Facultăţii prin substituirea progresivă în locul grupării adverse. Prin opunerea faţă de suspendarea lui Bărbulescu, profesorii rămaşi în ţară au atacat practic sursele puterii ale noii grupări constituite în Facultate, şi anume monopolul afirmării patriotismului.

Universitatea din Iaşi începea astfel perioada interbelică sub spectrul „igienizării" şi al revanşei, atitudini care nu puteau cuagula spaţiul academic. Conflictul, având în subsidiar impunerea unui nou raport de putere, se dezvoltă şi devine o temă recurentă în cadrul Universităţii din Iaşi ieşită din război. Primii ani vor fi aşadar unii de căutări şi de vindecare a

[12] Ibidem.
[13] În acest caz, Bratu îl pomenea pe profesorul P. Poni, membru marcant al Partidului Liberal, ca martor al lucrărilor care au hotărât componenţa misiunii universitare (Ibidem).
[14] Ibidem.

BDD-A22154 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:20 UTC)

rănilor deschise provocate de conflagraţie. După diferendul profesorilor, „terenul de luptă” va fi ocupat de studenţii naţionalişti, instigaţi de juristul antisemit A.C. Cuza.

Cazul Facultăţii de Drept şi rolul lui A.C. Cuza

Ruperea legăturilor dintre Facultatea de Drept şi rectorul Universităţii şi, ulterior, acutizarea neînţelegerilor au fost posibile pentru că între cele două instituţii existau dezacorduri mai vechi, care îşi aveau originea în subordonarea Facultăţii Juridice intereselor decanului A.C. Cuza[15]. Printre lucrurile care indignau Senatul universitar se numărau: cererea ca examanele de la catedrele vacante ale Facultăţii de Drept din Iaşi să se desfăşoare la Bucureşti, tolerarea de către facultate a profesorilor „ambulanţi”, ce nu domiciliau în Iaşi şi care lipseau de la cursuri, menţinerea a 10 catedre vacante[16]. O atmosferă de neîncredere reciprocă şi de suspiciuni a degenerat în acuze reciproce. A.C. Cuza supralicita conceptul autonomiei universitare şi, în spatele unei frezeologii complicate juridic, nesocotea autoritatea Senatului universitar.

Conflictul a fost dominat de câteva episoade, care au culminat cu retragerea reprezentanţilor Facultăţii de Drept de la lucrările Senatului, în cursul anului 1922, şi cu ameninţarea că vor reveni doar după demisia rectorului Traian Bratu[17]. Situaţia tensionată a culminat în 1925 când s-au înregistrat demisii în bloc a mai multor profesori ai facultăţii[18]. La început, starea conflictuală a fost agravată şi de exmatricularea, de către Senatul universitar, a studentului C. Z. Codreanu din Universitate, pentru fapte repetate de indisciplină şi de violenţă fizică asupra unor colegi sau asupra unor jurnalişti. Consiliul Facultăţii de Drept a contestat hotărârea Senatului universitar şi nu a pus în aplicare exmatricularea studentului, motivând prin faptul că agresiunea a avut loc în afara Universităţii iar chestiunea nu se afla în competenţa forului superior al instituţiei. După momentul decembrie 1922, cazul generaţiei 22 va determina în mod decisiv funcţionarea Universităţii şi a Facultăţii de Drept. Declanşarea unui conflict avea aşadar constituite antecedentele necesare. În scurt timp, invocarea prestigiului profesional şi a onoarei personale, unele determinante într-un spaţiu conservator ca cel academic, a condus la izbucnirea unor disensiuni ireconciliabile între Rectorat şi decanul Facultăţii de Drept.

Conflictul din interiorul Universităţii a început cu problema „diplomelor false”, descoperite de rectorul Traian Bratu, în octombrie 1921. Acesta a fost momentul care a declanşat starea tensionată între acesta şi A.C. Cuza şi care a condus la o nouă dinamică a

[15] Dintre cei 8 profesori ai Consiliului Facultăţii, Cuza avea o majoritate formată din Gh. Tabacovci, I. Coroi, V.V. Pella şi, de cele mai multe ori, D. Alexandrescu. Matei B. Cantacuzino (fost ministru conservator al justiţiei şi al instrucţiunii) era neutru şi avea opinii distincte, dar colabora cu decanul. Singurul oponent era Petre Dragomirescu, deputat al Partidului Poporului, apoi, după anii 30 trecut la liberali, dar lipsind des din Iaşi, nu era convocat la consilii.

[16] Biblioteca Academiei Române (BAR), Secţia Manuscrise-Carte Rară, Arhiva 1636 (Traian Bratu), dosarul Dare de seamă asupra mersului Facultăţii de drept din Iaşi, 1918-1922.

[17] Rectorul Iulian Teodorescu (ian.-sept.1920) a descoperit, în vara anului 1920, la Ministerul Instrucţiunii, o diplomă a unui student de la Facultatea de Drept, care avea falsificată semnătura sa. Acest lucru a declanşat o anchetă a Parchetului în Universitate şi la Facultatea Juridică. Ancheta s-a prelungit şi pe durata conducerii rectorului următor, Nicolae Leon (sept.1920- oct.1921) care, ca urmare a acelor nereguli, a concediat tot personalul de la cancelaria Rectoratului. Mandatul noului rector, Traian Bratu (oct.1921-dec.1922), a debutat tot sub auspiciile anchetei Parchetului din Iaşi.

[18] Era vorba de profesorii M.B. Cantacuzino, P. Dragomirescu, I. Leatris, E. Herovanu şi Fl. Sion.

BDD-A22154 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:20 UTC)

afilierilor grupurilor de profesori în Colegiul universitar, în Senat şi în Universitate. Pretextul şi finalitatea întregului conflict a constat în a apăra Universitatea de eticheta de „laborator de diplome false" şi de a deferi justiţiei pe cei vinovaţi. Pe de altă parte, pentru gruparea din jurul decanului Facultăţii de Drept, ignorarea autorităţii Senatului era un mijloc de a demonstra incapacitatea „oficiului ţărănist" (Senatul universitar în viziunea lui A.C. Cuza, n.ns.) de a gira treburile Universităţii.

În luna octombrie 1921, la Rectorat s-a prezentat secretarul Facultăţii de Drept, D. Antonescu, care, fapt curios, suplinea şi o catedră la secţia doctorat, cu dosarele a 80 de licenţiaţi ai sesiunii din octombrie[19]. Rectorul, sesizat de graba cu care acesta dorea să fie semnate, le-a controlat şi a descoperit nereguli grave în actele studenţilor[20]. În plus, la Rectorat, în această perioadă s-au înmulţit denunţurile împotriva unor indivizi care cereau înscrierea în Barou fără ca să urmeze cursurile Facultăţii, dar care totuşi prezentau o diplomă de absolvire[21]. Rectorul a reţinut acest dosar şi l-a depus la actele Rectoratului. Parchetul, care deja desfăşura o anchetă în Universitate, a ridicat actele de la Rectorat şi, constatând falsurile, l-a arestat pe secretarul Facultăţii de Drept, D. Antonescu, declanşând o anchetă fără precedent[22]. Profesorii Facultăţii de Drept, considerându-se jigniţi, tratau acţiunile rectorului drept o lipsă de delicateţe în rezolvarea unei „probleme aşa de gingaşă" (M.B. Cantacuzino, n. ns.). În joc era chestiunea dacă aceştia erau complici la falsurile găsite. În acest stadiu, relaţiile dintre Rectorat şi Facultatea de Drept erau anevoioase şi bazate pe o tolerare reciprocă, neajungându-se încă la un conflict deschis.

O comisie de anchetă, cerută de Minister şi convocată de rector în decembrie 1921, a fost desfiinţată de noul ministru al Instrucţiunii în guvernul Take Ionescu, ca urmare a protestului Consiliului Facultăţii de Drept[23]. Devenind o problemă care îi periclita autoritatea şi care îi slăbise poziţia în faţa Ministerului, Traian Bratu a luat hotărârea de a pune capăt neregulilor din Universitatea ieşeană. Au fost puse în joc strategii de denunţare a Facultăţii de Drept, prin trimiterea unor scrisori confidenţiale membrilor senatului universitar şi Ministerului[24]. Acesta încerca să decredibilizeze profesorii Facultăţii, majoritatea ambulanţi,

[19] Ministerul va valida doar 33 de dosare din cele depuse iniţial de Facultatea de Drept. Acest lucru, Bratu l-a adus la cunoştiinţa Senatului şi Colegiul universitar, în şedinţele din lunile ianuarie şi februarie 1922.

[20] Rectorul a mai descris şi situaţia numărului de studenţi de la Facultatea de Drept: între 1860-1910, au fost 626 licenţiaţi; între 1919-1921 au fost 1100 de titraţi; în anul şcolar 1921-1922, cele trei facultăţi au avut 107 licenţiaţi şi doctori, în timp ce Facultatea de Drept între 150-160 de licenţiaţi (ANIC (Arhivele Naţionale Istorice Centrale), Fond Ministerul Instrucţiunii şi Cultelor, Raportul lui Bratu către Minister, dosar 476/1922, f. 32).

[21] BAR (Biblioteca Academiei Române), Secţia Manuscrise-Carte Rară, Arhiva 1636 (Traian Bratu), în dosarul Dare de seamă asupra mersului Facultăţii de drept din Iaşi, 1918-1922, există un număr de 7 scrisori către rector cu denunţuri ale unor astfel de fraude.

[22] De altfel, D. Antonescu a fost găsit de către Tribunalul din Iaşi vinovat de delictele: fals intelectual - şi-a falsificat diploma de doctorat, cu toate că A.C. Cuza declarase Comisiei de Anchetă a Parchetului că a făcut parte din Comisia de Examen a doctoratului susţinut de secretarul Facultăţii, alături de P. Dragomirescu, care în schimb negase vehement acest lucru şi faptul că s-ar fi ţinut vreodată acel examen de doctorat în Facultate -, luare de mită şi fraude în favoarea diferiţilor studenţi (Ibidem, Extras din dosarul nr. 169/1922 al Tribunalului Iaşi, cu privire la Dumitru D. Antonescu).

[23] A.C. Cuza denunţa ancheta administrativă ca fiind una „clandestină", profesorii nefiind consultaţi, P. Dragomirescu, în opinia sa, nefiind un membru al Facultăţii de Drept ci doar un reprezentant al guvernului Averescu (ANI (Arhivele Naţionale Iaşi), Fond Universitatea „Al.I. Cuza", Rectorat, dosar 959/1921, f. 25).

[24] Ibidem, dosar 997/1922, f. 143.

BDD-A22154 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:20 UTC)

arătând modul cum înţeleg aceştia să lipsească de la cursuri sau să falsifice examene[25]. Apoi, a făcut publicitate cazului, prezentând problematica întregii Universităţi, în şedinţa Colegiului universitar din 7 februarie 1922[26]. În cadrul şedinţei, au avut loc numeroase schimburi de replici şi de acuze personale, care au agravat conflictul şi care au condus la izolarea lui A.C. Cuza şi a cauzei sale în Colegiul universitar. Ion Simionescu (profesor la Facultatea de Stiinţe şi deputat liberal) a deschis şedinţa, declarând „că nu putem admite ca noi, profesorii Universităţii, să fim trataţi ca nişte salariaţi ai fabricii de titluri false de la Universitatea din Iaşi"[27]. A. C. Cuza i-a cerut rectorului demisia, iar pentru a nu inflama spiritele şi mai mult, profesorul I. Găvănescu a făcut apel la calm: „vreţi să dăm un vot de blam, vreţi să dăm confirmare bănuielilor. Am căzut oare în faliment?"[28].

Profesorii de la Drept au părăsit sala iar victoria lui Bratu a fost doar una de etapă, şi mai ales, incompletă. Acesta nu realiza că era în sarcina sa să rezolve aceste chestiuni, implicarea întregii Universităţi şi, mai ales, a Ministerului şubrezindu-i autoritatea şi făcând ca întreg scandalul să alunece într-un diferend personal. O consecinţă a acestui stil intransigent[29] a fost aceea că, începând cu luna martie, rectorul nu a mai putut lucra cu Senatul Universitar, reprezentanţii de la Facultăţile de Drept şi Medicină şi chiar cel al Facultăţii de Litere au refuzat să mai participe la lucrări[30]. Peste această situaţie s-a adăugat şi manipularea studenţilor care au început să manifeste în Universitate, stimulaţi de propaganda lui A.C. Cuza. Cursurile s-au întrerupt pentru şase săptămâni, starea de „anarhie şi de teroare" fiind resimţită negativ de unii profesori, care prevedeau consecinţe garve Universităţii.

În lipsa Senatului, Universitatea devenea astfel de necontrolat. Senatul universitar condus de rector era în imposibilitatea de a administra Universitatea. Facultatea de Drept nu-i punea în aplicare hotărârile, iar ministrul liberal, C. Angelescu, „acordând" autonomie Universităţii, amâna sistematic să se manifeste ca autoritate şcolară superioară, invocând neimplicarea în chestiuni administative. Începuse un complicat joc de interpretări ale legii învăţământului, de proceduri juridice şi de afilieri ai unor profesori care nu tolerau instrumentarea politică, de către Cuza, a unor chestiuni şcolare. Acesta recuza în mod ostentativ Senatul şi autoritatea sa, declarând că nici o măsură a rectorului nu o va recunoaşte fără „propria autorizaţie". Un sfârşit al conflictului, fără eliminarea uneia dintre părţi, nu mai

[25] A conceput un adevărat dosar, de peste 60 de pagini.

[26] Problemele administrative ale Universităţii erau de competenţa Senatului universitar (art. 99 din *Legea pentru modificarea unor articole din legea asupra învăţământului secundar şi superior,* M. Of., nr. 183, 24 martie 1912, cunoscută şi sub numele de *legea Arion*). Însă, rectorul, înţelegând oportunitatea ce i se oferise pentru a reglementa disensiunile cu Facultatea de Drept, a supralicitat chestiunea „diplomelor false", considerând-o una de interes general al instituţiei şi convocând astfel Colegiul universitar, conform prevederilor art. 101 din *legea Arion*

[27] ANI, Fond Universitatea „Al.I. Cuza", Rectorat, dosar 997/1922, f. 43.

[28] Ibidem, f. 51.

[29] Traian Bratu, de formaţie germanist, era cunoscut drept o persoană intransigentă, cu un stil de viaţă foarte organizat (G. Ivănescu, „Amintiri despre Traian Bratu", în *Înterferenţe culturale româno-germane,* Iaşi, 1986).

[30] Deşi lipseau la mai mult de cinci şedinţe consecutiv, Ministerul nu îi considera pe reprezentanţii Facultăţii de Drept demisionaţi, tolerând astfel acţiunile acestora. Articolul 91 al *legii Arion* prevedea că „membrii Senatului universitar care, în timp de şase luni, vor lipsi, ori din ce cauză, cinci şedinţe vor fi consideraţi de drept demisionaţi din această însărcinare" (*Legea pentru modificarea unor articole din legea asupra învăţământului secundar şi superior,* M. Of., nr. 183, 24 martie 1912).

BDD-A22154 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:20 UTC)

era aşadar posibil. Atingerea prestigiului profesional şi a onoarei personale au făcut ca poziţiile asumate să fie de o asemenea intransigenţă

Cauza acestui conflict era prezentată ca fiind aversiunea personală a lui Bratu faţă de situaţia înregistrată la Drept. Tot un diferend personal a considerat cazul şi Ministerul Instrucţiunii, care, ignorând tacit adevăratele chestiuni şi mize, în decembrie 1922 a considerat necesar să numească o comisie de arbitraj pentru stingerea diferendului din cele două părţi, Rectorat şi Facultatea de Drept[31]. Era un lucru care a nemulţumit profund pe Bratu, care vedea cum Ministerul tratează izolat cauza conflictului său cu A.C. Cuza. Membrii comisiei s-au întrunit şi au stabilit că între Cuza şi Bratu nu a existat un conflict, ci între Facultatea Juridică, în totalitatea ei, şi Rectorat. Comisia a mai stabilit că rectorul, la rândul său, nu a dorit să ofenseze pe profesorii Facultăţii de Drept iar A.C. Cuza, constatând lipsa jignirilor personale, nu va mai avea nici motiv să nu se mai prezinte la şedinţele Senatului[32]. Între timp, Traian Bratu îşi înaintase demisia din funcţia de rector, se pare la 6 decembrie, scrisoare primită la Minister în data de 8, aceeaşi lună: „nefiind în stare a conduce Universitatea din Iaşi în situaţia în care a ajuns, nu din vina mea, respectuos repet cererea mea stăruitoare să binevoiţi a primi demisiunea mea din postul de mare cinste şi grea răspundere de rector al Universităţii din Iaşi”[33]. Ministrul a primit demisia rectorului după finalizarea lucrărilor comisiei de arbitraj, pe 15 decembrie, lucru pe care Bratu l-a taxat dur în presa centrală.

Acesta era fundalul care a făcut posibil ca, la 10 decembrie 1922, să izbucnească la Iaşi o mişcare studenţească care va perturba grav Universitatea şi care va crea mitul unui partid şi al liderului acestuia, C. Z Codreanu[34]. Trebuie menţionat că nici A.C. Cuza, care a monopolizat mişcările studenţeşti în folos propriu, şi nici Bratu sau Ministerul Instrucţiunii nu au realizat la ce au dat naştere sau, respectiv, la ce au contribuit. Discursurile culpabizatoare au venit din ambele părţi, Minister şi Rectorat. Fiecare vedea soluţia rezolvării ca fiind în sarcina celeilalte autorităţi. Pe fondul acestei abdicări s-a format aşa numita „generaţie 22”, cu un rol atât de nefast în viaţa politică a României.

Asasinarea prefectului Poliţiei din Iaşi, C. Manciu[35], de către C.Z. Codreanu la 25 octombrie 1924, a reprezentat momentul maxim al impotenţei oficialităţilor şi al lipsei de clarviziune din partea universitarilor ieşeni[36]. A.C. Cuza considera că studenţii erau în legitimă apărare în bătăile lor cu Poliţia pe străzile Iaşului, uitând că şi aceştia, în afara Universităţii, se supuneau legilor statului. Până în toamna anului 1923, momentul în care este

[31] În comisie fusesră numiţi Dimitrie Gusti, Iulian Teodorescu şi Emil Pangrati, profesori la Universitatea din Bucureşti.

[32] Biblioteca Universitară „Mihai Eminescu”, Iaşi, Secţia Colecţii Speciale-Carte Rară, Arhiva 374 (Traian Bratu), Scrisoarea lui T. Bratu către ministrul C. Angelescu, f. 258-260.

[33] ANIC, Fond Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii, dosar 457/1922, f. 48.

[34] Încă din luna noiembrie studenţii creştini au început să manifeste, cerând rectorului demisia, distrugând sedile unor ziare „jidănite”(Opinia, Lupta), oprind studenţii evrei să intre la cursuri, ameninţând cu violenţe dacă nu vor părăsi căminele studenţeşti.

[35] În cadrul Senatului universitar din 16 nov. 1923, A.C. Cuza se plângea de comportamentul prefectului Poliţiei din Iaşi, C. Manciu, având o declaraţie care prefigura crima de peste un an: „În fruntea Poliţiei e un om ridicol, posibil oricând a cădea victima unor atentate atingătoare a autorităţii pe care o reprezintă, aşa cum s-a întâmplat cu ouăle clocite” (ANI, Fond Universitatea „Al.I. Cuza”, Rectorat, dosar 1043/1923-1929, f. 31).

[36] Şedinţa Colegiului universitar din 31 octombrie 1924 (Ibidem, dosar 1051/1925, f. 16-28).

BDD-A22154 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:20 UTC)

ales rector Al. Slătineanu, cel care nu avea emoţii în faţa pudorii studenţilor sau universitarilor ce nu faceau cursuri cu Armata în sala, studenţii erau cumva absolviţi de urmările oricărui gest violent în incinta Universităţii[37]. Se credea că organele de ordine ale statului nu aveau voie să intre, întrucât, în termenii profesorului P. Bogdan, noi „lucrăm aici doar cu ebrubeta şi stiloul". Desolidarizarea de Cuza s-a făcut în cele din urmă prin ricoşeu, în discuţia privind condamnarea gestului lui Codreanu, şi nu direct, prin numirea instigărilor profesorului de la Facultatea de Drept.

Conflictul dintre Traian Bratu şi A.C. Cuza a perturbat activitatea administrativă a Universităţii, în perioadele 1921-1922 şi, mai ales, 1922-1923. În acest ultim an, pe fondul mişcărilor studenţeşti, instituţia ieşeană de învăţământ a blocat desfăşurarea anul universitar, oprind cursurile[38]. Aceste neînţelegeri erau numite, în discursurile profesorilor de la Senat drept un adevărat „război", care implica tot arsenalul specific unui asemenea gen de conflict. Cuza, dar şi Bratu, dând dovadă de maximă intransigenţă, au văzut în jignirea Facultăţii Juridice, respectiv subminarea autorităţii Senatului, ocazia perfectă de a reglega şi de a pune căpăt stării de provizorat dintre cele două entităţi dar şi mijlocul de a-şi asuma un proiect de putere în cadrul Universităţii din Iaşi. În asemenea context, în care poziţiile exprimate defineau o intransigenţă militantă mai mult decât un dialog academic, s-a aşteptat o soluţie pentru o viaţă universitară depolitizată. Din păcate, radicalismul afişat nu a permis soluţii de conpromis. Studenţii naţionalişti au monopolizat dezbaterea şi au reconfigurat traiectoria Universităţii în primii ani interbelici.

Manifestaţiile antisemite

În toamna anului 1922, Universitatea s-a deschis sub auspiciile aceluiaşi conflict. Din noiembrie, lucrurile s-au înrăutăţit odată cu mişcările studenţeşti. Protestele acestora au devenit foarte violente. O parte a studenţilor Facultăţilor de Drept şi Medicină erau motivaţi de antisemitismul violent al lui A.C. Cuza. Cei din cămine, în special, protestau din cauza lipsei lemnelor, lucru pentru care instituţia ieşeană şi-a încetat cursurile. Manifestaţiile „Asociaţiei studenţilor creştini" au fost cele mai zgomotoase şi au cuprins Universitatea şi căminele studenţeşti[39]. Violenţe şi manifestări studenţeşti au existat la Universitatea din Iaşi şi înainte de primul război mondial, însă nu au conţinut elementul excluderii unei categorii de studenţi pe principii etnice. Apoi, modul cum au asumat în discursul public problema integrării studenţilor veniţi din Basarabia, o mare parte a acestora evrei, a constituit pentru primul deceniu interbelic cartea de vizită a universitarilor ieşeni.

[37] Prefectura Poliţiei din Iaşi, în urma înregistrării unor manifestaţii ale studenţilor „creştini", identifica pe autorii dezordinilor, trimiţând în cele din urmă rectorului o listă cu studenţii care luau parte la întrunirile din Universitate. Era o măsură care mai mult tensiona raporturile dintre Poliţie şi rector, întrucât profesorii universitari aşteptau aplicarea legii împotriva celor care provocau dezordini în Universitate (Ibidem, dosar 1047/1924, f. 613). Al. Slătineanu a protestat foarte dur asupra ineficienţei organelor de poliţie, care asistau impasibile la bătăile aplicate studenţilor evrei, precum şi la agresiunile verbale dar şi fizice îndreptate împotriva unor profesori. În decembrie 1924 a înaintat Ministerului demisia din funcţia de rector, din cauza „lipsei totale a concursului autorităţilor militare şi a parchetului". Ministrul i-a respins demisia, în timp ce toţi prefecţii de poliţie au fost convocaţi la Bucureşti („Lumea", VII, sâmbătă 13 decembrie 1924, p.1).

[38] De altfel, cu toate rugăminţile studenţilor Facultăţii de Ştiinţe, anul 1922-1923 a fost anulat, Universitatea nerecunoscând nici un examen ţinut, obligând pe studenţi să repete anul universitar (ANI, Fond Universitatea „Al.I. Cuza", Rectorat, dosar 1022/1923, f. 329).

[39] Ibidem, dosar 1004/1922, f. 178-181.

BDD-A22154 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:20 UTC)

Cultura politică interbelică a experimentat la Universitatea din Iaşi rezistenţa/acceptarea societăţii româneşti a studenţilor veniţi din stânga Prutului. Edificator este faptul că o mare parte a profesorilor universitari se refereau la studenţii basarabeni fără a mai preciza şi apartenenţa religioasă, în timp ce grupul profesorilor din jurul lui A.C. Cuza identifica doar elementul diferenţei, referindu-se ameninţător la evreii din Basarabia. În timp ce primii defineau o categorie de cetăţeni români, profesorii cuzişti şi studenţii naţionalişti denunţau un grup de străini. Pentru unii, în joc era „curăţirea" Universităţii, de cealaltă parte era apărarea normalităţii aşezământului academic.

O parte a studenţilor naţionalişti incitau la violenţă, interzicând studenţilor evrei intrarea în Universitate, atitudinea violentă culminând cu distrugerea, în noaptea de 5 decembrie, a tipografiei şi devastarea sediului ziarelor ieşene „Opinia" şi „Lupta". Profesorii, în şedinţa Colegiului universitar din 7 decembrie 1922, acuzau Poliţia că nu a intervenit în mod deliberat, pentru a crea haos şi a zădarnici acţiunea profesorilor din Senat care încercau să liniştească spiritele. Lucrările s-au încheiat după miezul nopţii, avându-se convorbiri cu autorităţile militare, discuţii în care profesorii se opuneau intervenţiei armatei în Universitate. Studenţii nu mai mergeau la cursurile „profesorilor jidăniţi" iar rectorul era acuzat că s-a vândut „jidanilor"[40].

La începutul lunii decembrie, studenţilor evrei li s-a interzis intrarea la cursuri. S-au constituit brigăzi speciale care îi scoteau pe aceştia din săli. Studentelor evreice li s-a acordat, de către „studenţii creştini", un ultimatum de 48 de ore pentru a părăsi căminele[41]. A fost momentul în care a luat naştere aşa numita „generaţie 22". Contextul era deja încărcat de conflictul dintre Facultatea de Drept şi conducerea Universităţii.

Senatul, întrunit în şedinţele din 22 noiembrie şi 5 decembrie 1922, a constatat anarhia din Universitate şi faptul că profesorii şi membrii Senatului nu au nici un fel de autoritate. Aceştia (T. Bratu, I. Borcea, C. Bacaloglu, D. Tănasescu, P. Bogdan şi G. Ibrăileanu) au delegat ministrului toată răspunderea pentru că nu s-a implicat în rezolvarea conflictului, anunţându-l că nu se mai întruneau în chestiuni administative[42]. Între timp, conflictele studenţeşti au luat amploare (se refuza studenţilor evrei disecţia cadavrelor creştine), Universitatea fiind confruntată cu acte grave de indisciplină, pe care Senatul nu le putea soluţiona. În aceste condiţii, Bratu şi-a depus demisia la 6 decembrie, pe care a reafirmat-o la 8 decembrie[43]. Refuzând demisia acestuia, ministrul îi cerea din nou rectorului să convoace Senatul, pentru a restabili liniştea. Acesta a convocat în schimb Colegiul universitar pentru că Senatul îşi declinase răspunderea.

Pe 8 decembrie, în prezenţa secretarului de stat din minister, V. Valaori, a avut loc întrunirea Colegiului universitar[44]. I. Borcea, membru al Partidului Ţărănesc, a fost cel mai virulent la adresa ministrului, acuzându-l de complicitate şi lipsă de decizie în aplanarea conflictului. Valaori a fost înştiinţat că ministrul „a tolerat" şi a lăsat „să continue la Iaşi o

[40] În cea mai mare parte, erau studenţi evrei din Basarabia; unii dintre ei au fost anchetaţi şi arestaţi, cazul lui Timotei Marin, pentru colaborarea cu regimul bolşevic şi propagandă comunistă.

[41] ANI, Fond Universitatea „Al.I. Cuza", Rectorat, dosar 1004/1922, Înştiinţare din 7 decembrie, f. 176.

[42] Ibidem, dosar 1006/1922, f. 40.

[43] ANIC, Fond Ministerul Instrucţiunii şi Cultelor, dosar 457/1922, f. 48.

[44] ANI, Fond Universitatea „Al.I. Cuza", Rectorat, dosar 1006/1922, f. 71.

BDD-A22154 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:20 UTC)

stare de lucruri periculoase". Colegiul, în unanimitate, „lasă dl. ministru răspunderea situaţiei"[45]. Valaori nu era de acord cu cele exprimate de membrii Colegiului şi a promis că-l va informa pe Angelescu. Autorităţile ministeriale şi cele universitare se aflau deja pe poziţii ireconciliabile, studenţii monopolizând deja spaţiul academic ieşean.

Pornite drept o problemă universitară, manifestările studenţeşti au fost instrumentate discursiv, din lipsă de prevedere de liberali, din comoditate de universitarii de stânga, drept o problemă a culturii naţionale. Contrariaţi că pe cadavrele creştine făceau disecţii studenţii evrei şi sub impulsul manifestărilor de la Cluj, membrii Asociaţiei studenţilor creştini au ocupat Universitatea şi s-au dedat la acte huliganice[46]. În definitiv, chestiunea era strict a Facultăţii de Medicină, în cursul anului 1923, în timpul lucrărilor Senatului din 5 noiembrie, i se găsise şi soluţia[47]. Studenţii evrei nu mai puteau face disecţii pe cadavrele ne-evreşti, decât dacă rămâneau unele după ce studenţi creştini îşi treceau examenele[48]. Aceasta, în ciuda avertizării Comunităţii evreeşti că problema nu era deloc religioasă ci strict una şcolară, cadavrele fiind obiect de studiu şi nu simbol al identităţii naţionale. Această opinie era îmbrăţişată şi de o majoritate a corpului profesoral al Universităţii, care vedea acţiunile studenţilor de a face disecţii un drept câştigat prin examen, indiferent de originea cadavrelor. În timp, aceste probleme au căpătat o miză politică, prin prelungirea unei probleme instituţionale şi prin atitudinea ambiguă a corpului profesoral[49]. În timp ce profesorii universitari nu se puneau de acord asupra măsurilor, Asociaţia studenţilor creştini adresa cereri ultimative rectoratului, sub ameninţarea că îşi declină răspunderea pentru „ceea ce se poate întâmpla" dacă nu se îndeplineau solicitările studenţilor naţionalişti[50].

---

[45] Ibidem

[46] În cadrul şedinţei Senatului Universitar din 16 decembrie 1922, s-a discutat cazul secţiei de disecţie a Facultăţii de Medicină. A.C. Cuza a fost cel mai virulent, considerând că este „o crimă […] cadavre creştineşti să fie sfârtecate de evrei". S-a convenit ca până la o soluţie găsită de Minister, secţia să rămână închisă, deşi G. Demetriade, reprezentantul Facultăţii de Medicină, atenţiona că facultatea era pentru soluţia ca toţi studenţii facultăţii să facă disecţie pe cadavrele deţinute. De aceeaşi părere era şi P. Bogdan, directorul căminelor, care se opunea izgonirii evreilor din cămine, întrucât era un drept câştigat în urma unor examene. Cu toate acestea, conştienţi de anvergura protestelor şi de radicalismul acestora, profesorii au acceptat un compromis, credeau ei salvator. Actul a fost văzut drept o slăbiciune iar doleanţele studenţilor au crescut în intensitate (Ibidem, f. 188-190).

[47] Ibidem, dosar 1037/1923, f. 8 şi passim.

[48] În faţa acestei decizii, Uniunea Evreilor români a adresat un protest rectorului, contestând decizia Senatului universitar de a interzice disecţia cadavrelor de către studenţii evrei, decât dacă îşi procurau singuri cadavre. În opinia acestora, cadavrele erau obiecte didactice, procurarea lor fiind în sarcina Facultăţii de Medicină. Aduceau un argument în plus al angajamentului comunităţii evreeşti, faptul că în război, din cei 215 de medici morţi, 76 au fost evrei, în timp ce 618 de ostaşi evrei au fost decoraţi. Ofereau spre lectură cartea *Ostaşii evrei decoraţi*, Bucureşti, 1923 (Ibidem, dosar 1022/1923, f. 372-376).

[49] Într-o notă confidenţială adresată rectorului, în martie 1926, Inspectoratul general al poliţiei şi siguranţei informa că „3-400 de studenţi basarabeni se găsesc în situaţia de a nu putea studia; sunt ferm hotărâţi de a se retrage definitiv din Universitate. Ei vor trimite pretutindeni în ţară şi străinătate diferite proteste spre a arăta civilizaţiei că în România după 4 ani pierduţi zadarnic, basarabenii de orice origine sunt împiedicaţi de a căpăta cultura superioară necesară şi aceasta numai din cauza agitaţiilor permanente cu caracter fascist" (Ibidem, dosar 1043/1923-1929, f. 9).

[50] La 1 noiembrie 1923, aceştia cereau: aplicarea principiului *numerus clausus*, eliberarea studenţilor arestaţi, recunoaşterea frecvenţei anului 1922/1923, reînmatricularea studenţilor eliminaţi, eliminarea personalului ajutător evreesc (asistenţi, preparatori, interni) şi înlocuirea lor cu români (Ibidem, f. 341).

BDD-A22154 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:20 UTC)

După ani de violenţe, în preajma zilei de 10 decembrie, evenimente care conduceau la închiderea Universităţii până în lunile martie şi aprilie, profesorii au consimţit la soluţii de compromis. Văzând lipsa de măsuri împotriva lui C.Z. Codreanu şi A.C. Cuza, atât din partea Ministerului Instrucţiunii cât şi din partea „forţelor de ordine", universitarii ieşeni au părăsit temele vinovaţilor morali ai violenţelor, căutând noi abordări pentru salvarea onoarei Universităţii din Iaşi. Ceea ce nu au realizat universitarii ieşeni era faptul că violenţele studenţeşti au slăbit autoritatea demnităţii rectorale, garantul autonomiei Universităţii. Prin ocuparea Universităţii, prin violenţe în faţa locuinţei personale a rectorilor, studenţii au delegitimat funcţia rectorală. Deşi profesorii reuniţi în cadrul Marelui Colegiu universitar clamau solidaritatea „cu rectorul nostru", totuşi primii rectori din timpul manifestaţiilor interbelice şi-au înaintat demisia[51].

În memoria colectivă a studenţilor naţionalişti, ziua de 10 decembrie 1922 a fost instrumentată drept un eveniment fondator, fiind perceput ca momentul în care doleanţele studenţeşti au depăşit cadrul stâmpt academic (de genul căldură, burse sau cămin), chestionând în fapt o problemă a existenţei naţionale[52]. Cerinţa aplicării principiului *numerus clausus* i-a transformat pe studenţii care au manifestat în agenţi politici, iar din acel moment competenţele profesorilor universitari au fost inevitabil obstrucţionate. Prin transferul în afara spaţiului universitar a doleanţelor studenţeşti, Universitatea din Iaşi a cunoscut o noua fază a existenţei sale, una plină de incertitudine, cu jigniri şi agresiuni fizice îndreptate împotriva universitarilor, cu tergiversarea numirilor unor profesori şi de pauze îndelungate în desfăşurarea activităţilor curente. În acelaşi timp, dimensiunea socială a agitaţiilor studenţeşti, prin ieşirea în stradă, deci în spaţiul public, a atras, cum era şi normal, atenţia politicii. După 1922, în fiecare an, luna decembrie însemna emoţii crescânde în rândul universitarilor şi reaprinderea entuziasmului antisemit în rândul studenţilor. De partea cealaltă, Ministerul Instrucţiunii se izola în proceduri cerute de convenţia autorităţii faţă de sistemul universitar, fără să asume o soluţie a problemei. Uneori titularul portofoliului de la Instrucţie a ostilizat ambele tabere. Universitatea se închidea, studenţii vandalizau căminele evreşti, unii profesori erau insultaţi, locuitorii din Iaşi retrăiau scene de violenţe şi de descinderi ale armatei sau jandarmeriei.

„O zi sfântă" pentru studenţii „creştini", care era privită drept „o sărbătoare a leneşilor" de către universitarii ieşeni, a transformat timp de şase ani, între 1922-1928, spaţiul universitar ieşean într-un teatru de război. Universitatea îşi închidea porţile, încercându-se escaladarea violenţelor şi salvarea prestigiului instituţiei. Precaut, începând cu anul universitar 1927-1928, noul rector P. Bogdan închidea încă de la începutul lunii decembrie Universitatea şi îi obliga pe studenţi să plece acasă pentru vacanţa oferită de sărbătorile de iarnă. Treptat, manifestările şi cererile antisemite ale studenţilor au scăzut în intensitate, sărbătorirea zilei de

[51] T. Bratu în decembrie 1922, I. Simionescu în septembrie 1923, în timp ce Al. Slătineanu a părăsit fotoliul rectoral în noiembrie 1926.

[52] Pentru o imagine asupra evenimentelor de la 10 decembrie 1922, din întreg spaţiul universitar românesc, vezi Carol Iancu, *Evreii din România. De la emancipare la marginalizare 1918-1939*, traducere de Ţicu Goldstein, Bucureşti, Editura Hasefer, 2000, p. 177-187; Irina Livezeanu, *Cultură şi naţionalism în România Mare 1918-1930*, traducere din engleză de Vlad Russo, Bucureşti, Editura Humanitas, 1995, p. 302-321. Cazul Universităţii din Iaşi a fost analizat în detaliu de către G. Asandului, *Mişcările studenţeşti de la Universitatea ieşeană, în perioada interbelică*, în „AIIX", XLIII-XLIV, 2006-2007, p. 253-271.

BDD-A22154 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:20 UTC)

10 decembrie fiindu-le îngăduită acestora, în afara teritoriului Univeritătii, cel mai adesea la Mitropolie. După ani de închideri succesive ale Universităţii din cauza violenţelor studenţeşti, profesorii au abandonat lupta pentru păstrarea unui sistem academic independent de mizele politice, întrezărind un compromis prin care au reuşit să asigure funcţionarea Universităţii.

Concluzii

„România visurilor împlinite", cum frumos se exprima profesorul Facultăţii de Drept din capitală, Al. Oteteleşanu, a fost marea temă a clasei politice româneşti în primii ani interbelici. Universitatea din Iaşi şi profesorii ei nu au putut evita dezbaterile din societatea românească a primilor ani interbelici, în legătură cu poziţia statului în procesul unificării, a rolului elitei culturale în conturarea unei identităţi naţionale. Cu atât mai mult cu cât marea majoritate a universitarilor au crezut în rolul de apostolat pe care aşezământul universitar ieşean îl va juca în procesul de integrare a studenţilor veniţi din Basarabia. Participanţi la război, din postura de combatanţi, medici sau susţinători ai cauzei româneşti în străinătate, profesorii ieşeni au asumat la finalul războiului un rol aparte al condiţiei universitare. Aceaştia au ieşit din război cu o imagine diferită asupra ceea ce trebuie să reprezinte profesorul român şi rolul Universităţii ca educatoare a naţiunii.

Profesorii ieşeni au ieşit din război cu o imagine diferită asupra a ceea ce trebuia să însemne profesorul român sau tiparul de naţiune în care să se integreze cei din regiunile unite cu ţara. Determinant, în anii de după marele război, devenise opţiunea din timpul conflagraţiei, erai antantist sau „trădător". Atitudinea şi luările de poziţie din perioada războiului, în care universitarii s-au împărţit în eroi (mobilizaţi sau „poziţie sedentară") şi cei asupra cărora plana culpa morală, s-au transformat în prima mare temă cu care au început profesorii ieşeni să ocupe spaţiul dezbeterii publice în Universitatea din Iaşi. Susţinerea alianţei cu puterile Antantei a transformat pe unii universitari în purtătorii stindardului răzbunării împotriva „germanofililor". Dorinţa de „curăţire" a spaţiului universitar de elementele care „au trădat", cei care au militat pentru alianţa cu Germania, le-a fost satisfăcută de suspendările profesorilor C. Stere şi V. Arion din cadrul Facultăţii de Drept. Stere va deveni un caz singular al Universităţii din Iaşi, profesorul de drept constituţional rămânând suspendat până la ieşirea sa la pensie. În jurul revenirii sale la catedră s-au dat mari dispute care au presupus polarizarea corpului profesoral. În cazul Facultăţii de Litere şi Filozofie, elanul revendicativ a fost temperat de eşecul excluderii lui I. Bărbulescu. Mizele depăşiseră simpla convenţie a pedepsirii profesorilor care au „trădat", în joc fiind conturarea unor antecedente de la care să fie negociată o nouă ierarhie în cadrul facultăţii şi a Universităţii. Ethosul universitar a debutat sub auspiciile acestor dezacorduri între opţiunea antantistă, învingătoare, şi cea pentru puterile centrale, una falimentară, fiecare dintre acestea susţinute cu tărie şi semnificate în cheie identitară.

La finalizarea acestei dispute, spaţiul universitar ieşean avea să fie cuprins de o nouă dezbatere decisivă, cea în jurul studenţilor veniţi din Basarabia, o parte a acestora evrei. La fel ca şi în problema culpei morale a profesorilor de la finalul războiului, când „se discuta mai mult pentru a avea dreptate decât pentru a găsi adevărul"[53], şi dialogul în jurul prezenţei studenţilor evrei în Universitatea din Iaşi va fi unul determinat şi va rezuma o problemă a

[53] N. Şerban, *Aspecte din războiul actual*, Iaşi, 1918, p. 3.

BDD-A22154 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:20 UTC)

identităţii naţionale. În prelungirea luptelor pentru asigurarea „curăţirii" spaţiului universitar, această nouă chestiune va constitui epilogul scenariului ieşirii curate a Universităţii din război. În oraşul rezistenţei, „corpul naţiunii" era considerat în pericol în momentul afluxului de studenţi din Basarabia. Corpul străin atenta la sănătatea culturală a populaţiei. Nu întâmplător, întregul „război" s-a dat în jurul cadavrelor, corpurile românilor fiind ferite de studenţii evrei care astfel ar „profana" identitatea neamului. Universitarii ieşeni reuniţi în cadrul Senatului universitar, apoi în cadrul Marelui Colegiu, au crezut că punând comunitatea evreiească să doneze cadavre pentru disecţie vor rezolva problema. Însă, aşa cum lucrurile o vor arăta, o problemă de viaţă universitară nu se putea rezolva prin apelul la identitatea etnică. Această renunţare, prin acceptarea luării în discuţie a originii obiectelor de studiu, a cadavrelor pentru disecţie în definitiv, a constiuit o nouă probă a modului în care s-a imaginat în sistemul academic ieşean „igienizarea vieţii universitare".

Violenţele orchestrate de către studenţii naţionalişti au continuat în fiecare an, evenimente care au condus la închiderea succesivă a Universităţii din Iaşi. În acest context, poziţia Facultăţii de Drept a devenit una problematică. I se ataşa imaginea de focar al idologiei antisemite şi i se cerea, în acelaşi timp, să ia măsuri dure împotriva studenţilor care au provocat dezordini în Universitate. Într-o primă fază a violenţelor studenţeşti, profesorii faculăţii au ignorat deciziile Senatului universitar în privinţa autorilor manifestaţiilor. Treptat, şi, mai cu seamă după anul 1924, receptarea juriştilor ieşeni nu a mai putut fi detaşată de contextul în care ideologia lui A.C. Cuza a proliferat în rândurile studenţilor.

BDD-A22154 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:20 UTC)